แนวโน้มงานวิจัยในอนาคต ตามทัศนะของนักวิจัย พฤติกรรมศาสตร์

ดร. ลิขิต ธีรเวคิน

กราบเรียนท่านปลัดทบวง ท่านรองอธิการ ท่านคณาจารย์ และท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ก่อนอื่นผมขอขอบคุณสำหรับคำแนะนำซึ่งจริงบ้างไม่จริงบ้าง

สำหรับแนวโน้มของนักพฤติกรรมศาสตร์หรือการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์นั้น ผมคิดว่าจะพูดถึงพฤติกรรมศาสตร์อย่างเดียวคงไม่ได้ จึงจะแบ่งการพูดเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนแรกนั้น ผมมองวิจัยเป็นอย่างไร สำหรับโดยเฉพาะครูอาจารย์ ส่วนที่ 2 ผมอยากจะมองว่าการวิจัยนั้นต้องอาศัยอะไรบ้าง ซึ่งคงจะทราบกันอยู่แต่ผมอยากจะชี้ให้เห็นบางจุด ซึ่งผมคิดว่าอาจจะไม่มีใครสนใจมากนัก ส่วนที่ 3 คือ แนวโน้มในอนาคต ว่าการวิจัยจะเป็นในรูปไหน ทั้งในแง่ความเป็นจริงในแง่ที่ควรจะเป็น ถ้าจะพูดในแง่พฤติกรรมศาสตร์ส่วนใหญ่มักจะมองแต่ในสิ่งที่เป็นจริง การที่เราพยายามวิจัยเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมอย่างเดียวนั้น โดยปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเราก็วิจัยหาข้อมูล อาจเป็นสิ่งที่ควรกระทำ แต่ผมคิดว่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่เป็นครูอาจารย์อาจจะต้องมองในสิ่งที่ควรจะเกิดขึ้นด้วย

เพราะฉะนั้นการวิจัยต้องประกอบด้วยทั้ง 2 ส่วน คือ สิ่งที่เป็นจริงและสิ่งที่ควรจะเกิดขึ้น พฤติกรรมศาสตร์ในส่วนของผมมีปรัชญามีอุดมการณ์และมีอุดมคติด้วย มิฉะนั้นจะกลายเป็นสิ่งที่แห้งแล้งมาก และความจริงแล้วความแห้งแล้งก็เกิดขึ้นแล้วในสังคมไทย เพราะว่าผู้วิจัยก็วิจัยไปเรื่อยโดยละทิ้งในส่วนที่เป็นอุดมคติ หรืออุดมการณ์ หรือปรัชญาที่ควรจะเป็น ที่เราพูดถึงการเจริญเติบโต 9% แต่ไม่มีใครเคยถามว่า 9% นั้นใครได้ประโยชน์ ผมว่าสิ่งนี้เป็นเรื่องใหญ่ เพราะถ้าปล่อยให้ 9% เรื่อย ๆ คือมีคนกลุ่มเดียวอยู่บนยอดปิรามิด อาจจะมีประมาณ 50 ตระกูลที่ซื้อรถเบ็นซ์ได้เดือนละคัน แต่ชาวบ้านยังจนเหมือนเดิม จากบทความของอาจารย์ปรานีซึ่งมีข้อมูล และผมจะอ่านให้ฟังในตอนท้าย จะเห็นเด่นชัดเลยว่าจาก 2 ทศวรรษที่ผ่านมาคนจนจนมากขึ้น จากตัวเลขนี้จะปฏิเสธว่าตัวเลขนี้ผิดหรือปลอมขึ้นมา ก็มีเหตุผลอันไม่น่าเชื่อว่าใครจะปลอมขึ้นมาเพื่ออะไร

ทีนี้เบื้องต้นก่อนว่าวิจัยคืออะไร ผมคิดว่า

ทุกท่านทราบอยู่ ประเด็นจุดสำคัญจุดเดียว วิจัยคือการตอบคำถาม หรือเพื่อจะตอบคำถามไม่ใช่แต่เพียงเท่านั้น คำถามที่ท่านถามควรจะถามคำถามแบบไหน เรื่องนี้สำคัญมาก เพราะบางทีท่านถามคำถามแล้ววิจัยอาจจะไม่เกี่ยวหรือไม่เป็นประโยชน์เลย เพราะฉะนั้นการตั้งคำถาม จึงเป็นเรื่องยาก ผมเคยให้นักศึกษาตั้งคำถามเองตอบเอง หลายคนถามอย่างนี้ครับ ประชาธิปไตยคืออะไร คนถามอย่างนี้ไม่มีทางได้ A จากผมเพราะคำถามมันง่ายเกินไป อย่างนี้มันไม่ควรที่นักศึกษาจะถามมันควรจะเป็นเด็กมัธยมถามมากกว่า ต้องถามลึกไปกว่านั้น เช่น ทำไมนายกฯ ชาติชายถึงบอกว่าไม่มีปัญหา การตั้งคำถามเป็นเรื่องใหญ่มาก จากนั้นถึงจะตอบคำถามนั้น ๆ การตั้งคำถามเพื่อจะตอบคำถามก็คือ เราอยากจะรู้ นั่นคือ การวิจัย จุดนี้คือเรื่องหนึ่ง สำคัญที่สุดคืออยากรู้สาเหตุ จากนั้นก็อาจวิจัยในส่วนที่ 2 เมื่อทราบสาเหตุแล้ววิจัยเพื่อเสนอแนะนโยบายเรื่องนี้ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าต้องมีการวิจัยหาข้อมูล ขณะเดียวกันต้องประกอบด้วยอุดมคติและปรัชญา เพราะฉะนั้นวิจัยไม่ว่าพฤติกรรมศาสตร์ จะต้องประกอบด้วยปรัชญาถึงแม้จะโดยตรงหรือซ่อนไว้ก็ตาม หรือว่าอุดมคติที่ควรจะเป็นของสังคม ผมไม่เชื่อนักพฤติกรรมศาสตร์ว่าเป็นเหมือนนักวิทยาศาสตร์ นักฟิสิกส์ คือ คิดอะไรมาแล้ว เช่น สสารและความร้อนขยายตัวแล้วเขาก็หยุดแค่นั้น จากนั้นให้นักวิศวะ พวกวิศวกรนำไปใช้นำไปปฏิบัติ แล้วก็มีนักสังคมศาสตร์บางคนทำท่าจะเหมือนอย่างนี้คล้าย ๆ ว่า หาสาเหตุนำไปสู่อันนี้ แล้วก็ทิ้งไว้เพราะฉะนั้นจึงให้วิศวะการเมืองคือ นักการเมืองนำไปใช้ ผมไม่เห็นด้วย ยิ่งนักสังคมศาสตร์เป็นไปไม่ได้ เมื่อเป็นอย่างนี้ก็จะเห็นว่าวิจัยนั้นก็คือหาสาเหตุ ตอบคำถาม ซึ่งจะต้องตั้งคำถามเป็น จากนั้นขึ้นมาก็ต้องนำไปประยุกต์เพื่อการปรับปรุงสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมศาสตร์นั้นมีไว้เพื่อทำให้สังคมดีขึ้น ทำให้เกิดความยุติธรรม คนไหนก็ตามที่เป็นนักวิทยาศาสตร์แล้วไม่เกี่ยวข้องเลย เสนอข้อมูลมาตามนั้นแล้วก็วางตัวเป็นกลางนั้น ผมว่าถ้าทำได้ก็ดีแต่ทำได้ยาก แล้วไม่ควรทำด้วย

เพื่อที่จะให้การวิจัยดำเนินไปนั้นคิดว่ามีอยู่ 5 จุดด้วยกัน

จุดแรกนั้นคือ วิจัยนั้นจะต้องมีทฤษฎี ประเด็นของเราก็คือบางครั้งนั้นเรามีทฤษฎีแต่เป็นทฤษฎี ซึ่งเอามาจากประเทศทางตะวันตก แล้วก็พยายามเอาทฤษฎีนั้นเป็นกรอบแล้วก็หาข้อมูลใส่ในทฤษฎีนั้น ข้อมูลอันไหนที่ไม่เข้าทฤษฎีเราก็ทำไม่รู้ไม่ชี้ทิ้งไป ออกมาก็คือการบิดเบือน เพราะฉะนั้นมีอยู่ 2 อย่างคือทฤษฎีเป็นตัวนำ ขณะเดียวกันจะต้องมีข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นพอสมควร เพื่อที่จะให้ทฤษฎีนั้นเกิดประโยชน์นอกเหนือจากนั้น คือ ทฤษฎีต้องมีการประยุกต์

มาถึงอันที่ 2 ทฤษฎีท้องถิ่นมีได้หรือไม่ ตัวอย่างที่เห็นชัดคือ เราพูดถึงระบบอังกฤษกับอเมริกา 2 ระบบ เราเอามาผสมผสานอย่างที่เป็นอยู่ หรืออาจจะต่างจากที่เป็นอยู่ในอนาคตอีก 10 ปี อาจจะเปลี่ยนรูปแบบใหม่ แต่ไม่จำเป็นต้อง

เหมือนตะวันตก ผมว่าชาติที่มีความกล้าหาญคือจีนสมัยเจียงไคเช็ค เขาไม่มีอำนาจ 3 อำนาจ เขามีอำนาจ 5 อำนาจ ซึ่งผมก็ไม่รู้ว่า อีก 2 อำนาจคืออะไร นิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ อำนาจในการสอบและอำนาจในการควบคุม คงเอามาจากจีนโบราณกลายเป็น 5 อำนาจไป ก็เรียกว่า Five Powers อันนี้เป็นตัวอย่างของการที่พยายามจะมีแบบของตัวเอง เพราะฉะนั้นอันที่ 2 จะเป็นไปได้หรือไม่ที่น่าจะมีทฤษฎีท้องถิ่น เหมือนกับทฤษฎีของไทยที่อาจจะได้ของฝรั่งมาบ้าง ของญี่ปุ่นมาบ้าง แต่ก็อาจจะมีของเราเองขึ้นมา ที่เห็นได้ชัดก็คือคำว่าบารมี ซึ่งเป็นคำที่ไม่มี Concept ในภาษาตะวันตก เราใช้กันปนเปกับคำว่า Charisma ซึ่งเป็นคนละคำกัน ผมเขียนบทความเรื่องบารมี 30 หน้า ผมยังไม่รู้เลยว่าบารมีมันคืออะไร ผมว่ามันสับสนมากท่านรองอธิการ ท่านปลัด ก็คงจะเห็นด้วยว่าคนไทยนั้นจะเป็นใหญ่ต้องมีบารมี ซึ่งมันแปลทุกอย่าง ทุกส่วนเป็นบารมีหมด ผมมองว่าบารมีเป็นเรื่องสำคัญ มีการพูดถึงน้อยที่สุด Concept เรื่องนี้ฝรั่งไม่มีทางเข้าใจจะต้องให้คนไทยศึกษาขึ้นมา นี่เป็นตัวอย่างของทฤษฎีท้องถิ่น อย่างน้อย Concept ของท้องถิ่นเราจะต้องมี อาจจะมีไม่เหมือนคนอื่นก็ได้ เราอาจจะหาเทียบกับของคนอื่น เราอาจจะหาเทียบไม่ได้เลยก็ได้

ประการที่ 3 ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะต้องมีมาตราการในการเก็บถูกต้อง

ประการที่ 4 สำคัญมากที่ผมอยากจะพูดถึงคือผมเจอมา 10 - 20 ปี นักศึกษาปริญญาโทที่ธรรมศาสตร์มีปัญหาเหมือนกับผม อันนี้ผมอยากจะกล่าวนะครับว่าการทำวิจัยนั้นมีการฝึกอบรมการขอทุนวิจัยมี Format ทุกขั้นทำได้หมด ที่มาของปัญหา.....เวลาผมเป็นกรรมการจะมีปัญหามากคือไม่รู้จะตัดสินอย่างไรทุกคนเขียนดีเหมือนกันหมดมันมี Format อยู่แล้ว มีทฤษฎีมีที่มา.....เห็นแล้วมันดีเหมือนกันหมดแต่พอเขียนออกมามีปัญหามากที่สุดคืออย่างนี้ครับ ยกตัวอย่างเช่น การวิเคราะห์ตีความจากตารางที่ 1 จะเห็นว่า ชาย 70 หญิง 30 สรุปชายมากกว่าหญิงแต่นั่นไม่ใช่สิ่งที่ผมต้องการ ปัญหาจริง ๆ คือทำไมชายถึง 70 หญิง 30 มีนัยอย่างไรมันเกี่ยวอะไรกับทฤษฎี มันเกี่ยวอะไรกับสภาพของสังคมไทยมันเกี่ยวอะไรกับเรื่องวัฒนธรรม เท่านั้นไม่พอมันเกี่ยวแล้วต้องเอาของคนอื่นเขาศึกษามาสนับสนุนอีก ซึ่งส่วนมากพอรู้ว่าเกี่ยวแล้วก็หยุด อันนี้เป็นปัญหาการตีความ การตีความต้องมีจิตวิเคราะห์ ซึ่งต้องมีการฝึก ผมไปต่อทะเบียนรถยนต์ ผมก็ดูกระดาน คือพวกนักวิจัยจะต้องเห็นแล้ว คิดอยู่เรื่อย กระดานมันก็เดือน พฤศจิกายนจดทะเบียนใหม่ 501 คัน นี่ประมาณเอานะครับ ธันวาคม 490 คัน มกราคม 480 คัน กุมภาพันธ์ 90 คัน มีนาคม, เมษายน 500 กว่าคัน ผมก็ตั้งคำถามว่าทำไม กุมภาพันธ์แค่ 90 คัน มันผิดปกติแน่อยู่ ๆ นอกจากตำรวจปิดชั่วคราว ผมเลยนึกได้ว่าตรุษจีน ตรุษจีนเขาปิดบัญชีเขาไม่ซื้อรถ ถ้าหากตรุษจีนเหลือแค่ 90 จาก 500 ก็แปลว่าคนที่ซื้อรถส่วนใหญ่ต้องเป็นคนจีน เนื่องจากการค้าส่วนใหญ่นั้นคนจีนทำเพราะฉะนั้นคนซื้อ

รถต้องเป็นพ่อค้า ก็แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยนั้นเป็นสังคมที่พ่อค้าคุมการซื้อของราคาแพง ๆ อันนี้เป็นตัวอย่างของการมีจิตวิเคราะห์ การวิเคราะห์บางครั้งฟังผิวเผินถูกแต่จริง ๆ แล้วผิด อันนี้ทำให้คุณภาพของการวิจัยต่างกันมีอาจารย์นิด้าท่านหนึ่งไปวิจัยค้นพบว่า คนจบโท และเอกผูกดวงมากกว่าคนจบปริญญาตรี สรุปคนจบปริญญาโท, เอก ต้องงมงายกว่าผมว่าไม่ถูกถ้าสรุปอย่างนี้อาจจะถูกแต่ไม่น่าจะถูก คนจบโท, เอก ผูกดวงมากกว่า เนื่องจากคนจบโทและเอกนั้นมีโอกาสไปสู่ตำแหน่งที่สูง และมีประโยชน์ที่จะเสียมากกว่า เช่น อธิบดีกำลังป่วยอยู่โรงพยาบาล มีรอง 4 คน กำลังจุดธูป ไม่ใช่ให้หายนะ ให้ตายเร็ว เพื่อจะได้ขึ้นเป็นอธิบดีแทน อย่างนี้นะครับ 4 คนนี้จบโท, เอก คุณสมบัติเท่ากัน อย่างนี้ต้องวัดดวง เพราะฉะนั้นต้องผูกดวงพวกนี้ถึงผูกดวงมากกว่าปริญญาตรี เพราะพวกตรีอาจจะผูกบ้างแต่ไม่จำเป็นมาก ถ้าผมขายก๋วยเตี๋ยว ซื้อหมู 50 บาท แล้วเพิ่มเป็น 60 บาท ผมไม่ต้องผูกดวง แต่ถ้าผมลงทุน 20 ล้านผมจำเป็นต้องขยายเป็น 40 ล้าน ถึงแม้จะปรึกษากับคนจบด็อกเตอร์ ก็บอกว่าไม่เป็นไรคุณรวยแน่ แต่ยังไงก็ผูกซะหน่อยมันตั้ง 20 ล้าน อันนี้คือตัวอย่าง การวิเคราะห์แบบผิวเผินมันไม่ถูกต้องนักผมว่าการมีจิตวิเคราะห์สำคัญที่สุด การที่เราพูดกันว่าเรากำลังจะเป็น NICS เราจะเป็น NICS แล้ว เราตื่นเต้นมาก มันมี 3 ส่วนคือ 1. สินค้าขาออกต้องเป็นสินค้าอุตสาหกรรมกว่า 50% 2. กิจกรรมเศรษฐกิจนั้นต้องมี 50% มาจากอุตสาหกรรม 3. รายได้เฉลี่ยต่อหัวต้อง 50,000 บาท ของเรามีอันเดียวคือสินค้าขาออก ผมไปหยิบดูบัญชี สินค้าที่เราส่งมากที่สุด ทำเงินมามากมาย 1. Canned food (อาหารกระป๋อง) 2. ดอกไม้ประดิษฐ์ 3. อัญมณี 4. เสื้อผ้า 5. สิ่งทอ ท่านลองนึกดูว่าใน 5 ประเภทนี้เป็นสินค้าชนิดไหน ถ้าสมมุติขายได้พันล้าน เกาหลีใต้ขายรถยนต์พันล้าน จะต้องนำไปสู่อุตสาหกรรมที่เป็นยางรถยนต์ หนังเทียมสี เหล็ก มันเป็นอุตสาหกรรมจริง ๆ ของเรามองให้ดี ๆ นะครับเป็นสินค้าที่ใช้แรงงานและฝีมือ

ประการสุดท้ายคือหลังจากได้ข้อมูลแล้วเสนอแนะและการเสนอแนะมี 2 อย่าง 1. เสนอแนะนั้นมองความเป็นจริง ว่าเป็นไปได้หรือไม่ใน Context 2. เสนออย่างมีอุดมคติต้องไม่ใช่สุดโต่งที่ผมกลัวก็คือนักวิจัยพฤติกรรมศาสตร์นั้นไม่มีอุดมคติเลย ท่านปลัดอยู่นี่ ผมก็อยากจะเรียนเลยว่าผมมีความรู้สึกอึดอัดมาก ขณะนี้มหาวิทยาลัยเกือบทุกแห่งไม่มีการพูดถึงจริยธรรม ครูอาจารย์ไม่แตะเรื่องนี้เลย สอนหนังสือไปตามเรื่องราว นักพฤติกรรมศาสตร์หรือนักวิจัยทั้งหลายบอกว่าไม่เกี่ยวเราก็ทำหน้าที่เป็นผู้สอนใครจะดีไม่ดีก็แล้วแต่ ผมว่าอันนี้เป็นประเด็นต้องมีการพูดถึงทำนองนี้ เพราะฉะนั้นการวิจัยเหมือนกันส่วนใหญ่จะไม่ใส่ Idea บางคนถือว่าใส่แล้วเชย มันไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ผมคิดว่าไม่ถูกต้อง

มาถึงแนวโน้มในอนาคตที่ควรจะเป็นนั้น ผมมองดังต่อไปนี้ มีคำกล่าวว่า เมดิเตอร์เรเนียน คืออดีต แอตแลนติกคือปัจจุบัน แปซิฟิคคืออนาคต และเป็นที่ตระหนักกันว่าในศตวรรษที่

21 จะเป็นยุคที่เอเชียแปซิฟิคจะมีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ทางการค้า ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี แล้วเราก็อยู่ในเอเชีย เพราะฉะนั้นเราคงจะหนีไม่พ้นที่เราจะเป็นประเทศอุตสาหกรรม เมื่อเป็นอย่างนี้ประเด็นที่จะเกิดขึ้น ปัญหาที่จะเกิดขึ้นเห็นชัดก็คือ ขณะนี้มีปัญหาแล้ว คือ ปัญหาเรื่องการจัดการ การบริหารในงานอุตสาหกรรม การผลิตวิศวะ การควบคุมคุณภาพ การบริหารอุตสาหกรรม อันนี้คือประเด็นที่จะต้องพูดถึง เพราะถ้าสังคมไทยเรามุ่งไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ประเด็นปัญหาอุตสาหกรรมจะต้องเกิดขึ้น เพราะฉะนั้นในอนาคตแนวโน้มพฤติกรรมศาสตร์ หรือว่าการวิจัยทางสังคม คงจะต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ โดยเฉพาะในเรื่องธุรกิจจะต้องเกี่ยวข้องอย่างมากมาย ประการที่ 2 นั้นเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง เมื่อครู่นี้เกี่ยวกับการผลิตนะครับ การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจนั่นก็คือ สิ่งที่เราเห็นชัด ๆ นั้นก็คือ เมื่อเศรษฐกิจเจริญขึ้นเป็นอุตสาหกรรม มันจะเกิดภาวะการแปรเปลี่ยนภาวะการย้ายถิ่นขึ้นแน่เป็นประเด็นที่เป็นเรื่องใหญ่ ย้ายจากที่หนึ่งไปที่หนึ่ง ที่ผมอยากจะชี้ให้เห็นชัดเลยว่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือผู้ชายที่มีความแข็งแรงจะย้ายถิ่นไปที่อื่น ผมขอพูดก่อนว่าขณะนี้รายได้ของทางอีสานต่ำที่สุดใน 5 ภาค ตัวเลข 5 ปีที่แล้ว กทม. 50,000 เฉลี่ยทั้งประเทศ 15,000 ทางใต้ 14,000 เหนือ 9,000 อีสาน 7,000 กว่า ชายฝั่งตะวันออก 21,000 ตะวันตก 19,000 ถ้ามีการพัฒนาชายฝั่งตะวันออกจะมีการย้ายถิ่น คนที่เหลืออยู่อีสานจะเป็นคนแก่และเด็ก ปัญหาที่ตามมาคือเรื่องกำลังและการผลิต ความมั่นคงอันนี้นักเศรษฐศาสตร์ไม่ได้มองถึง ผู้วิจัยจะต้องคำนึงถึงเรื่องนี้ ทุกครั้งที่เรามี Project ใหญ่ มันจะเกิดอะไรขึ้น ที่ตามมาคือ Income Distribution ยิ่งเป็น NICS เมื่อไหร่ขอให้ระวังยิ่งจะมีความเหลื่อมล้ำมากขึ้น ขอให้ระวังขณะนี้เกิดขึ้นแล้ว ของอาจารย์ปรานี ผมอ่านแล้วไม่สบายใจ กลุ่มรายได้สูงสุด 20% แรกปี 2518-2519 49%, 2524 51%, 2529 55.5% ส่วนกลุ่มรายได้ต่ำสุด 20%, 2518 6%, 2524 5%, 2529 4% ดูรายได้ทั้งหมด เขต กทม. 2519 78%, 2524 39%, 2529 35% กทม. จนน้อยลง ส่วนทางตะวันออกเฉียงเหนือนั้น 2519 44%, 2524 35%, 2529 48% กลายเป็นจนมากขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นปัญหาที่เห็นได้ชัด เพราะฉะนั้นผู้วิจัยในอนาคตจะมาสนใจด้วย อีกอันหนึ่ง คือความขัดแย้งระหว่างผู้ใช้แรงงานกับนายจ้างเป็นปัญหาซึ่งคนจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ อีกข้อหนึ่งคือ เรื่องข้าราชการภาคเอกชนเจริญขึ้นเร็วมาก มีการเหลื่อมล้ำกันมาก มีการถูกดึงมันสมองมาก ผมยกตัวอย่างสมัยนายกฯ เปรมนั้น ครม.ที่มีภูมิหลังจากพ่อค้า 37% ชุดใหม่นี้ 58% 60% อีกหน่อยก็ 90% แล้ว พวกนี้แต่งตั้งปลัดกระทรวง อธิบดี รองอธิบดี มีอำนาจเงินในพรรค อีกหน่อยข้าราชการก็หงอย ขณะนี้มีปัญหาในอนาคตผมกลัวที่สุดคือ กลไกของรัฐบาล เพราะฉะนั้นท่านเตรียมวิจัยอันนี้ได้

ท่านอาจารย์กระมล ทองธรรมชาติ กำลังทำกับผมอยู่คืออุดมการณ์ของข้าราชการ อุดมการณ์เพื่อพัฒนาประเทศ อุดมการณ์ความซื่อสัตย์

ที่เห็นชัดคือข้าราชการญี่ปุ่นซึ่งแข็งมาก เขาปฏิบัติตามกฎระเบียบ ถ้ามีการนอกกฎเขาจะไม่ยอม ถ้าไม่มีสถาบันอันนี้ยันเอาไว้ผมกลัวที่สุดก็คือพ่อค้าครองเมือง ขณะนี้สังคมไทยอีกอันคือขณะนี้เป็นสังคมกระฎุมพีทั้งเมืองเลย ข้าราชการไม่ได้ทำตัวแบบข้าราชการ คือทำตัวแบบพ่อค้าหมด กินข้าวกลางวัน ฟังเพลง และก็อยากรวยอย่างพ่อค้า เป็นค่านิยมซื้อทุกอย่าง ซื้อนักการเมือง ซื้อรัฐมนตรี ซื้อเครื่องราชฯ ซื้อปริญญา อันนี้เป็นค่านิยมที่กำลังมีปัญหา

นอกจากวิจัยปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วยังต้องชี้แนะด้วยว่าไม่ควรให้เกิดขึ้น ผมว่าอันนี้เป็นหน้าที่ของนักวิจัยด้วย ผมว่าระบบราชการจะต้องทำให้สวัสดิการดีกว่านี้ แล้วต้องให้มีการอบรมอุดมการณ์ข้าราชการ นอกจากปัญหาเรื่องเงิน ข้าราชการมีปัญหาหนักอีกอันหนึ่งคือปัญหาตามไม่ทันเทคโนโลยี อีกอันหนึ่งซึ่งผมเห็นว่าในอนาคตจะต้องวิจัยมาก ๆ คือระบบข้าราชการ ข้าราชการปรับไม่ทันในแง่ของ Hardware Software นี่ก็ต้องมีการวิจัยบางทีข้าราชการส่วนใหญ่ท่านไม่มีเวลาอ่านหนังสือ ตามไม่ทันเวลาประชุมข้างนอกมันงง ๆ ต้องเอาพ่อค้าไปด้วย เพราะพวกนี้ชีวิตเขายังอยู่อย่างนั้น แม้กระทั่งอาจารย์ก็ตามบางทีก็มี Note เก่า ๆ เมื่อยี่สิบปีที่แล้วเอามาสอนกันอยู่ เพราะฉะนั้นต้องวิจัยปัญหาพวกนี้แล้วต้องมีการให้อุดมคติด้วย ประการที่ 3 ที่สำคัญมาก ๆ สังคมที่จะเปลี่ยนเป็น NICS ในอนาคต มีอันหนึ่งจะต้องพูดถึงเรื่องของจิตใจ การเกิดขึ้นอย่างมากของสำนักวิปัสสนามองในแง่หนึ่งก็ว่าคนไทยนั้นธัมมะธัมโมขึ้น แต่มองอีกแง่หนึ่งมันสะท้อนในแง่ของสังคม คือปัญหาที่เคยแก้ด้วยตัวเองมันแก้ไม่ได้แล้ว มันจะต้องมีปรัชญาหรือหาของแทน เช่น เรื่องงานศพ คนทั่วไปเห็นเป็นงานทางสังคมไป เรื่องพวงหรีดอีกเป็นการสิ้นเปลืองแบบนี้ต้องมีการปรับเปลี่ยน มีวิจัยอาจจะต้องมีการเสนอว่าน่าจะปรับปรุง แต่นักวิจัยไม่กล้าพูดหมด เพราะมันเป็นเรื่องประเพณี ประเพณีใครสร้างก็มนุษย์สร้าง ถ้าเราเห็นว่าอะไรมันผิดเราก็น่าจะเปลี่ยนได้ อันนี้เป็นตัวอย่างของการวิจัย ไม่ใช่วิจัยอย่างเดียวเราควรจะเสนอแนะเช่นเรื่องงานศพ ปัญหาเรื่องจิตใจ ศาสนาสังคม มันจะต้องมีการแก้ไข แม้กระทั่งปัญหาในประเด็น Issue ผมว่าต้องมีการวิจัยเพื่อช่วยหาคำตอบ อีกอันหนึ่งเกี่ยวกับทางจิตใจ กล่าวคือเราจะต้องหาสิ่งทดแทนสิ่งที่เราเคยเชื่อมา

ประเด็นสุดท้าย คือเรื่องการเมืองท่านเตรียมวิจัยได้เลย สังคมที่จะเปลี่ยนทางการเมือง เศรษฐกิจอย่างนี้ จะต้องมีรูปแบบ การมีส่วนร่วมในรูปแบบใด รูปแบบหนึ่ง ประเด็นที่หนีไม่พ้นคือจะต้องหารูปแบบการปกครองและทางการเมืองให้กับสภาพสังคมใหม่ในอนาคต อีกอันที่หนีไม่พ้นคือท้องถิ่น ทำอย่างไรจึงจะให้มีการปกครองท้องถิ่นที่สัมฤทธิ์ผล เพราะนั่นเป็นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย และเป็นฐานของสังคมแบบอุตสาหกรรม ถ้าเราพูดถึงประชาธิปไตย แล้วไม่พูดถึงท้องถิ่น หมายความว่าเรากำลังเดินในทิศทางที่ผิด ถ้าเราพูดถึงชายฝั่งทะเลตะวันออกแล้วยังให้ปกครองแบบมีกำนัน มันไม่เข้ากันมันใช้ไม่ได้แล้ว

สภาพอย่างนั้น

ประเด็นที่น่าเป็นห่วงอีกประเด็นหนึ่งที่นักวิจัยพฤติกรรมศาสตร์จะต้องวิจัยดักอนาคต ขณะนี้มีแนวโน้มที่เรียกว่าการพัฒนาแบบครบวงจร การลงทุนแบบครบวงจรก็คือเป็นบรรษัทใหญ่คุมหมดทุกอย่าง ผลที่เกิดขึ้นในขณะนี้ก็คือ ชาวนาอิสระของเราขายที่ดินให้บริษัทใหญ่ ๆ เพราะว่าเงินดี แล้วก็รับจ้างเลี้ยงไก่ อย่างนี้มันจะเกิดแบ่งเป็นเจ้าของกิจการใหญ่ ๆ กับชนชั้นซึ่งไม่มีที่ดิน คือชนชั้นลูกจ้าง ตอนนี้การลงทุนเกิดขึ้นมากมาย อีก 5 ปี ถ้าไม่มีการแก้ปัญหาคนรวยคนจนจะต่างกันขนาดหนัก ยังไม่มีใครวิจัยถึงเรื่องนี้นะครับว่า ถ้าลงทุนใหญ่อย่างนี้มันจะคุกคามแม้กระทั่งระบบราชการ อันนี้เป็นประเด็นที่สำคัญ ถ้าเราปล่อยให้เป็นแนวโน้มอย่างนี้ไป โดยที่ไม่มีใครทำอะไรเลย คงจะแย่ วิจัยทั่วไปไม่พูดถึงปัญหาพวกนี้เท่าไรนัก นอกจากอาจารย์ปรานี ซึ่งพยายามชี้ให้เห็น สังคมในอนาคตที่เราดักได้อีก 20 ปี ข้างหน้า ผมเห็นภาพเลยเป็นสังคมกระฎุมพีมีตึกสูงระฟ้า ถ้าจะให้ลูกหลานมีงานทำในอนาคต ส่งลูกเรียนวิศวะ อุตสาหกรรมวิชาน้ำมัน วิชาที่เกี่ยวกับความสามารถที่จะเข้ามาช่วยราชการหรือเอกชนได้มาก คือวิชาพวกนี้ และผมอยากชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญเลยว่าขณะที่เอกชนเจริญไปด้วยวิศวะสมองกลทั้งหลาย ผู้เชี่ยวชาญ ราชการหายากมาก

เรื่องเอกลักษณ์เรื่องศิลปะทั้งหลายเป็นเรื่องน่ายินดีนะครับว่าเดี๋ยวนี้มีเพลงเก่า ๆ เริ่มมาร้องด้วยคนรุ่นใหม่ ๆ อย่างไรก็ตามผมว่าเอกลักษณ์ท้องถิ่นนั้นสำคัญ เราควรจะช่วยกันรักษาเอาไว้ เอกลักษณ์ของท้องถิ่นจะต้องมีการวิจัย และขณะที่วิจัยเราควรพยายามทำให้เกิดความภูมิใจในเอกลักษณ์ท้องถิ่น อันนี้เป็นภาระกิจสำคัญของคนโดยเฉพาะที่อยู่ในท้องถิ่น โดยเฉพาะตอนนี้เป็นสังคมอุตสาหกรรม (สังคมกระฎุมพี) การมีเอกลักษณ์ยึดจะทำให้สังคมมีความหมาย เราจะชอบหรือไม่ก็ตามสังคมไทยต้องเป็นสังคมอุตสาหกรรมแน่นอน สิ่งที่นักวิจัยทำได้คือวิจัยหาทางแก้ปัญหา หาสาเหตุ หาข้อเสนอแนะ ต้องมีอุดมคติที่จะดักหรืออย่างน้อยชี้แนะในทางที่จะเป็นด้วย ถ้าเราขาดจะทำให้เราไม่ได้ทำหน้าที่ของผู้รู้ เพราะผู้รู้จะต้องมีหน้าที่ในการชี้ทางที่ควรจะเดินด้วยสำหรับให้สังคมและรวมทั้งสำหรับผู้นำ